Stav a management nejvýznamnější maďarské lokality tisu červeného Szentgáli-tiszafás

České Ves, 14. října 2026

Mezinárodní seminář
„Management tisu červeného V“

Jaroslav Ponikelský, Miroslav Havira, Jaroslav Pipek,
Kryštof Ponikelský, Petr Novotný

Osnova

Úvod, význam lokality

Přírodní podmínky

Historický vývoj (vliv člověka, ochrana, les. hospodaření)

Vývoj početnosti populace tisu v čase

Aktuální stav

Management tisu

Závěry a doporučení

Szentgáli Tiszafás – základní údaje, význam

Poloha v jižním Bakony

- Nejvýznamnější přirozený výskyt tisu červeného v Maďarsku
- Významná geograficky izolovaná populace ve střední Evropě
- Výzkumy na lokalitě, inspirace pro management

Podklady:

historické a literární prameny (A. MAJER 1980), plánovací dokumentace (J. BÖLÖNI, G. KIRÁLY 1999), terénní šetření 2025 a 2026, konzultace s odborníky ze Správy NP Balaton-felvidéki

Výskyty tisu v Maďarsku, otázka původnosti

Rozšíření a otázka původnosti v Bakony

Bodový výskyt v Maďarsku, těžiště v jižním Bakony

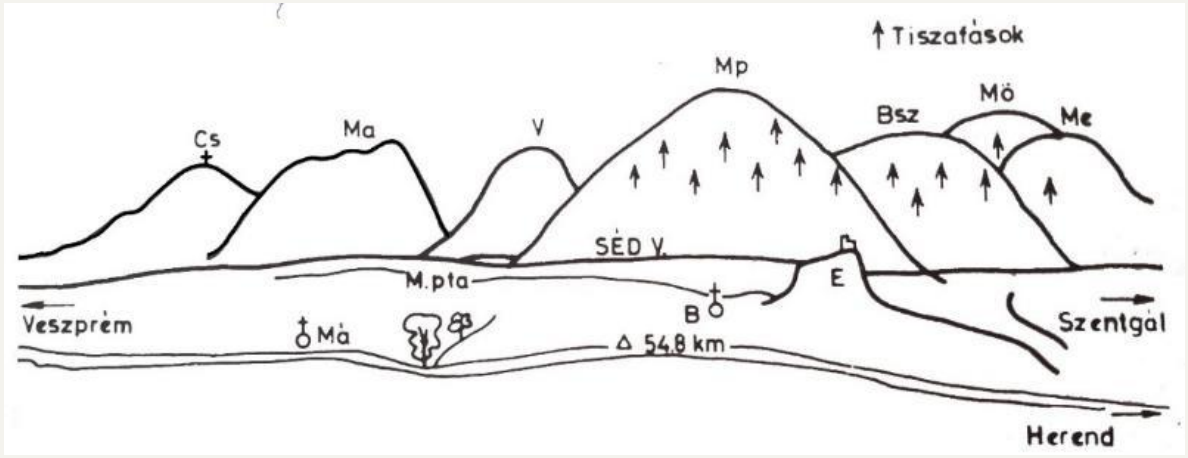

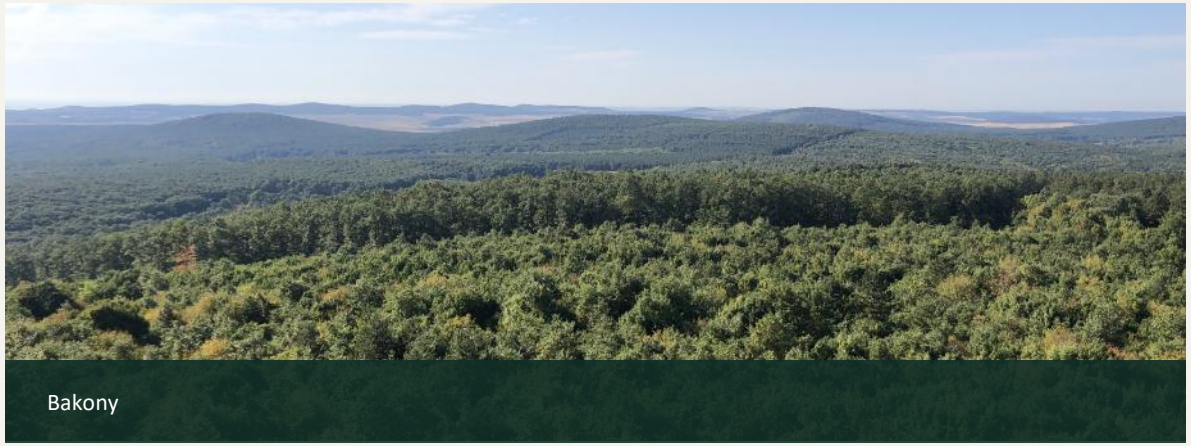

Bakony

Hlavní lokality s recentním výskytem

- Miklós Pál-hegy (489 m n. m.)
- Mecsek-hegy (449 m n. m.)
- Balog-szeg (440 m n. m.)
- Vár-hegy: 1 strom
- Malom-hegy: pouze literární údaj

Původnost

Většina odborných argumentů podporuje **reliktní původ**, možnost historické výsadby však nelze zcela vyloučit.

Stanoviště: dolomit, reliéf a mikroklima

Tis roste ve specifických klimatických podmínkách

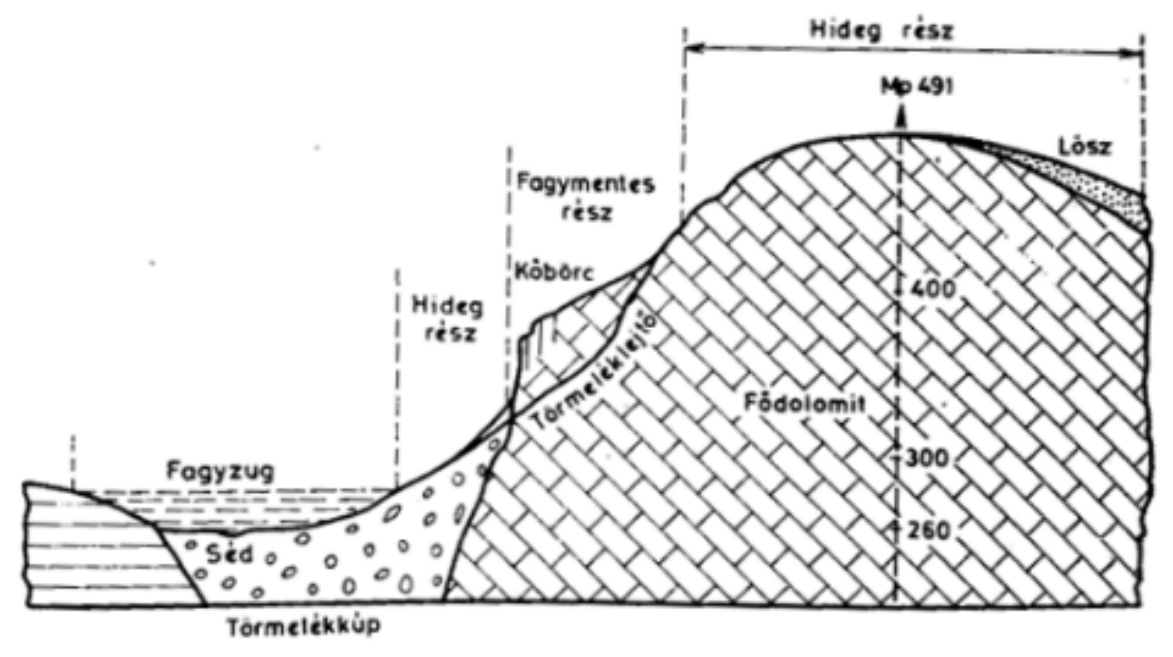

Miklós Pál-hegy: mezoklimatický profil

Matečná hornina

Svrchnotriasový dolomit, propustný pro vodu .

Reliéf

Strmé severní svahy, často 60°, místy až 90°.

Poloha tisu

Střední a dolní část horní třetiny svahů.

Klima

Stinná, chráněná a bezmrazová zákoutí; cca 700 mm srážek ročně.

Současný trend: mírnější zimy, nerovnoměrné srážky a delší suchá a horká léta.

Společenstva

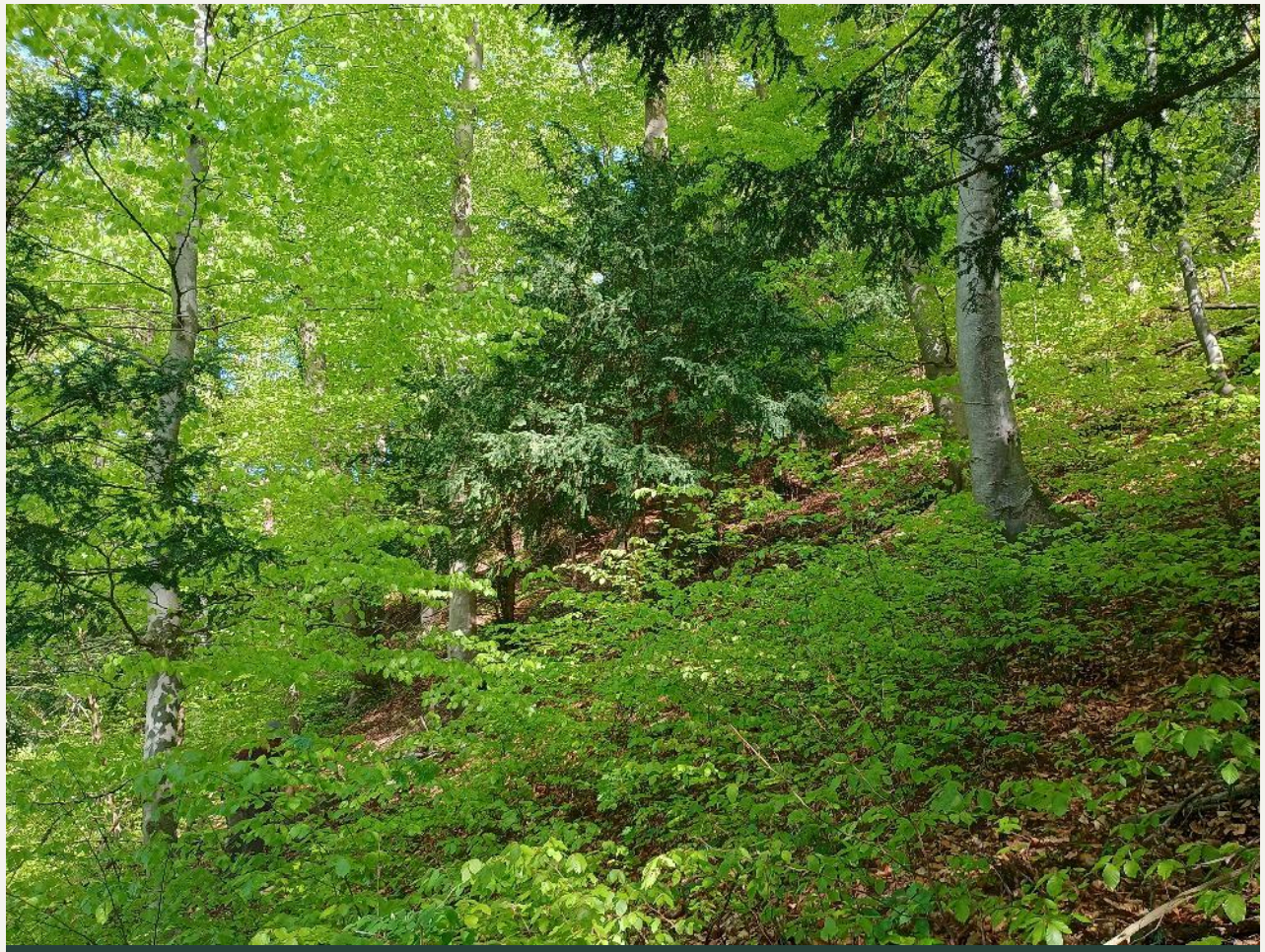

Společenstva tiso-bukových lesů

- Charakter vegetace určuje krajina, edafické rozrůzněnost stanovišť a dlouhodobé působení **antropogenních vlivů**.

- Přírodě blízká spol.: bučiny, suťové a skalní lesy (*Taxo-Fagetum, Fago-Ornetum, Mercuriali-Tillietum, Laureolae-Fagetum*)

- Přeměněné lesy: dubové a smíšené lesy (jasan zimnář, jasan ztepilý, dub cer, dub letní, dub zimní, javor babyka, habr, břek)

Proměna fytocenózy znemožňuje korektní rekonstrukci původní vegetace

Společenstva

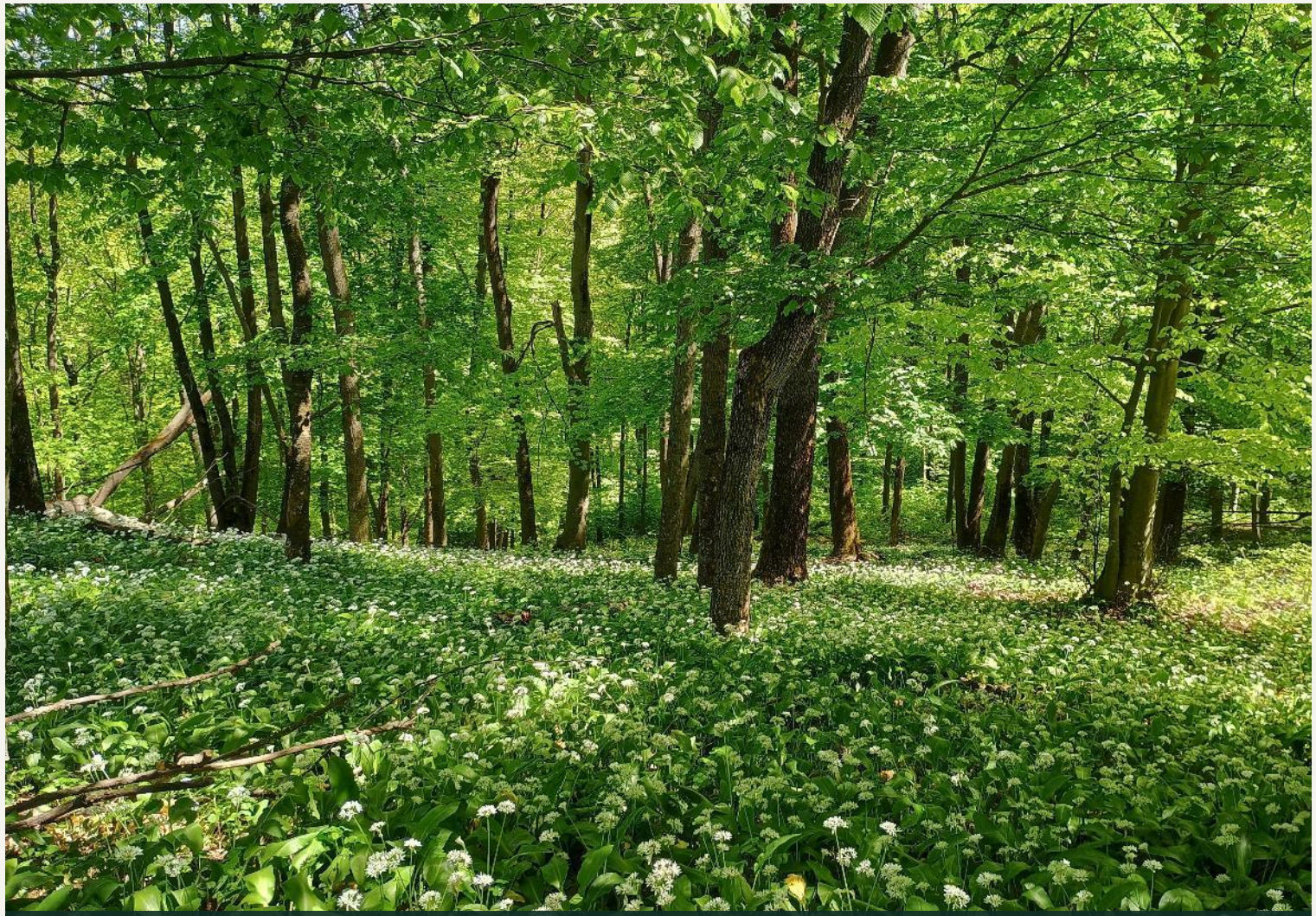

Česnek medvědí na jaře dominuje v bylinném patru

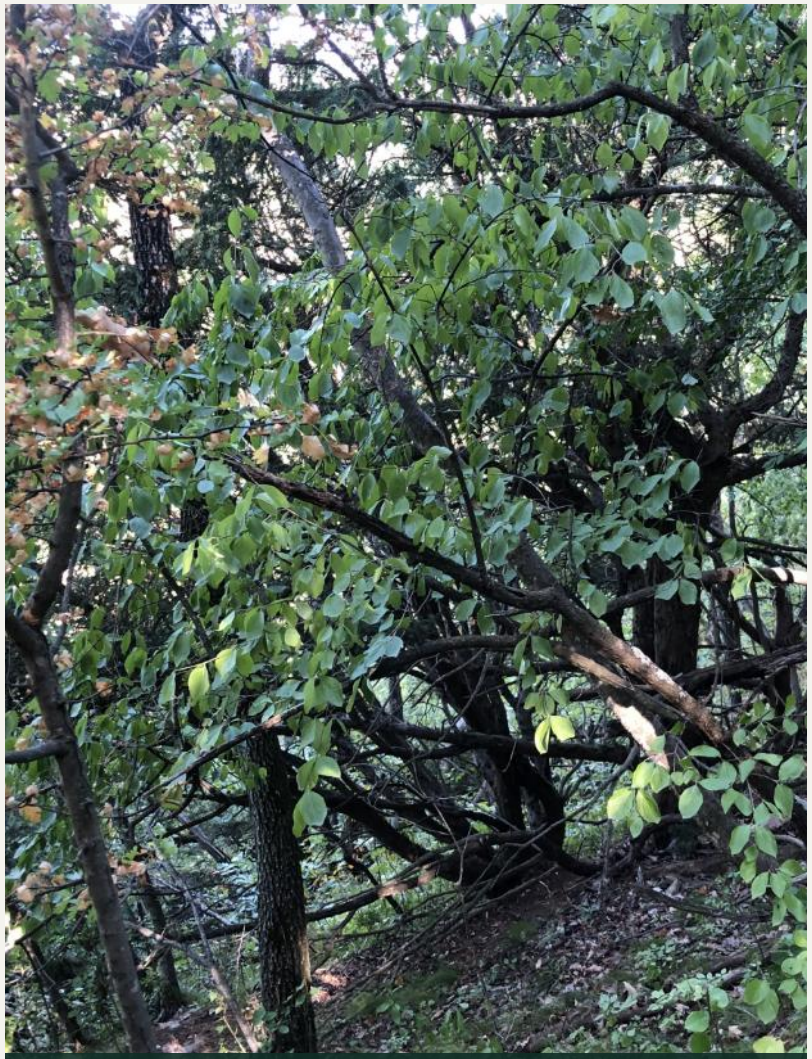

Teplomilná společenstva

Porostní struktura

Optimem je mozaika tisu a buku, nepravidelně porušený zápoj

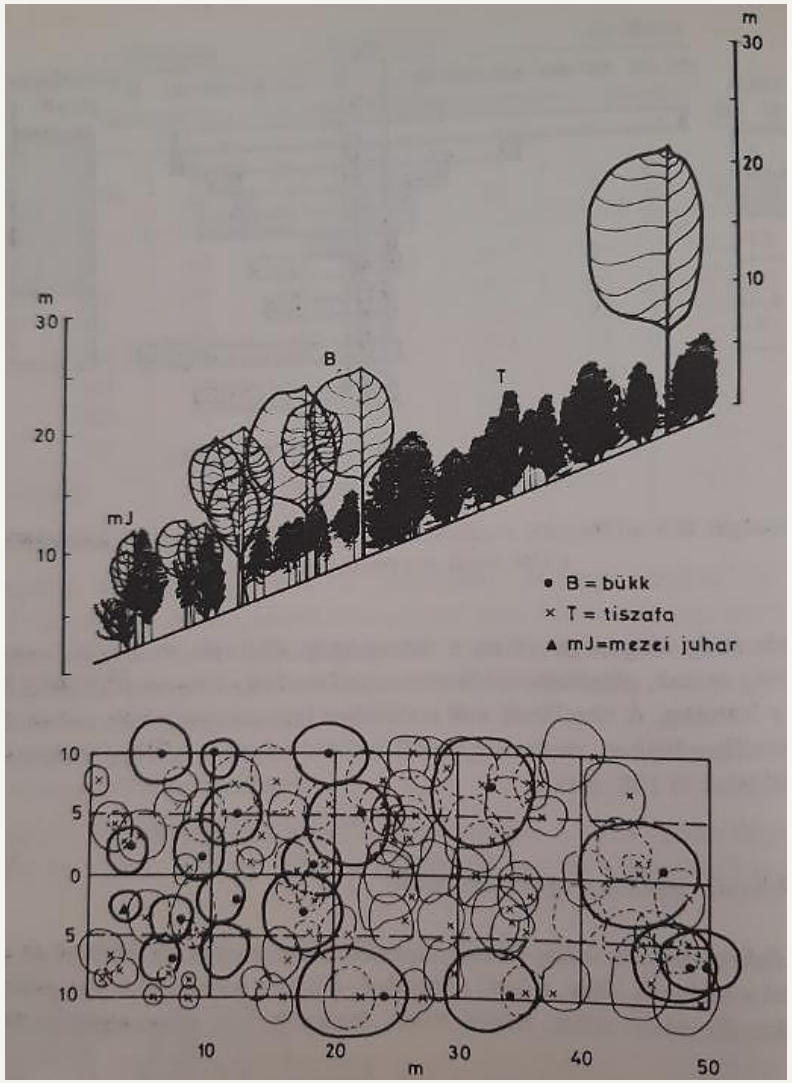

Uvolněná skupina tisů

Jednodruhový zapojený porost tisu

Zapojená bučina

Konkurence buku omezuje obnovu

Mozaikovitý polostín

Vhodné světlo, vlhké mikroklima, volná půda

Uzavřený tisový porost

Málo světla, konkurence tisů, bez obnovy

Historie oblasti

Příčiny dochování tisu v sociálně-historickém kontextu

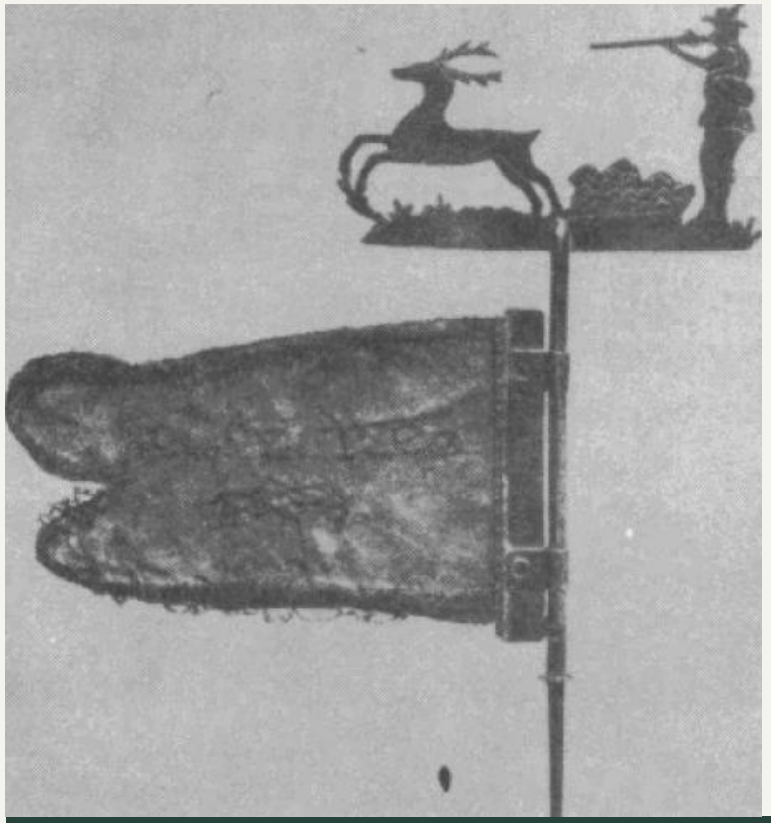

Královští lovci ze Szentgálu

- Dávné osídlení Szentgálské kotliny (d. kamenná)
- Jedna z nejstarších a maďarských osad
- Szentgál (r. 1281) – privilegia královských lovčích a držitelů psů
- Období turecké nadvlády (1541 – 1699)
- Od 15. stol. – lov upadá (zvěř ubývá), odlesňování, pastva v lese, chov prasat
- R. 1897 – provozní plán zakazuje pastvu
- 19. stol – těžby, prořídlé porosty
- 30. léta 20. stol. zákaz ořezu tisového klestu
- konec 60. let 20.stol. – přemnožení zvěře

Vliv na početnost tisů

Ochrana tisu, přírodní rezervace

Územní ochrana, Natura 2000 a dvě oplocené části

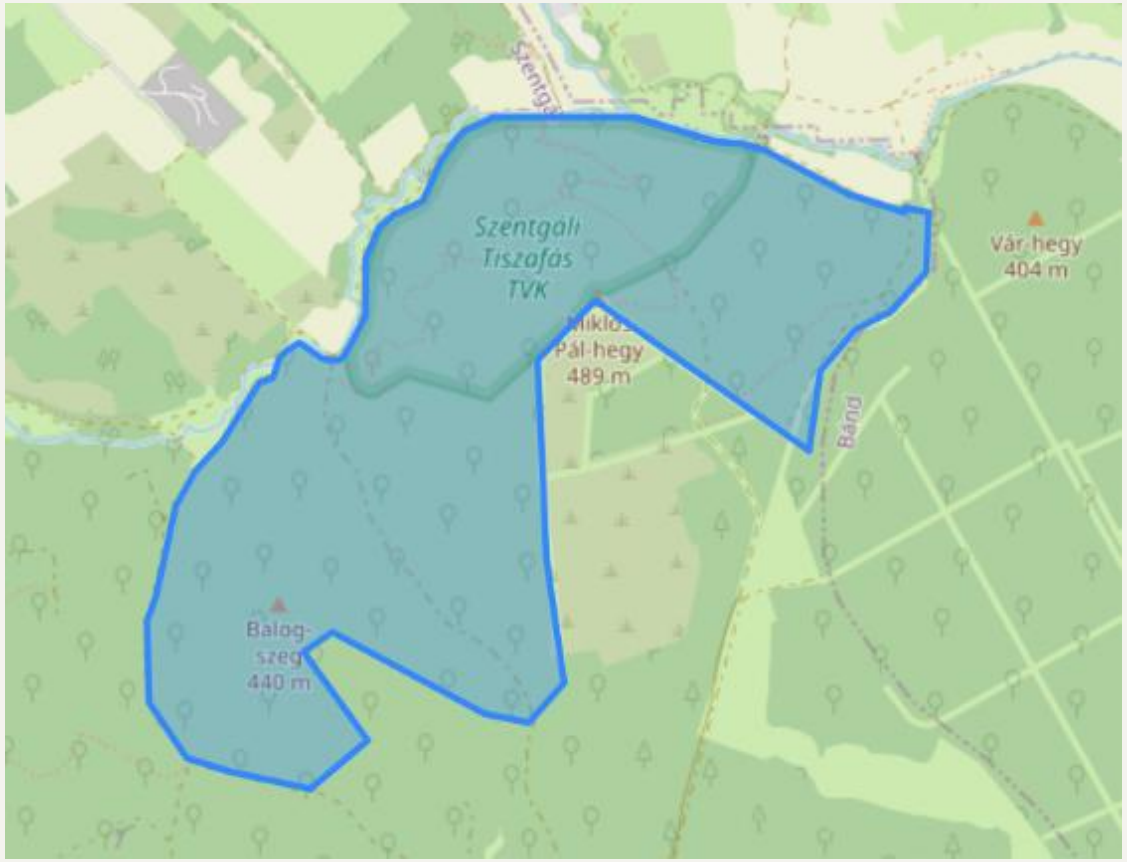

Vlastník: **Stát**
Správa majetku: **Verga Zrt. (státní lesní podnik)**
Ochrana přírody: **Správa NP Balato-felvidéki**

1951 legislativní ochrana lokality

213 ha rozloha rezervace od roku 2008

65 ha oplocení Miklós Pál-hegy

37 ha oplocení Balog-szeg

Od roku 2001 pouze územní ochrana tisu

Vývoj početnosti - trend

Sčítání používají různé metody, plochy a definice jedince

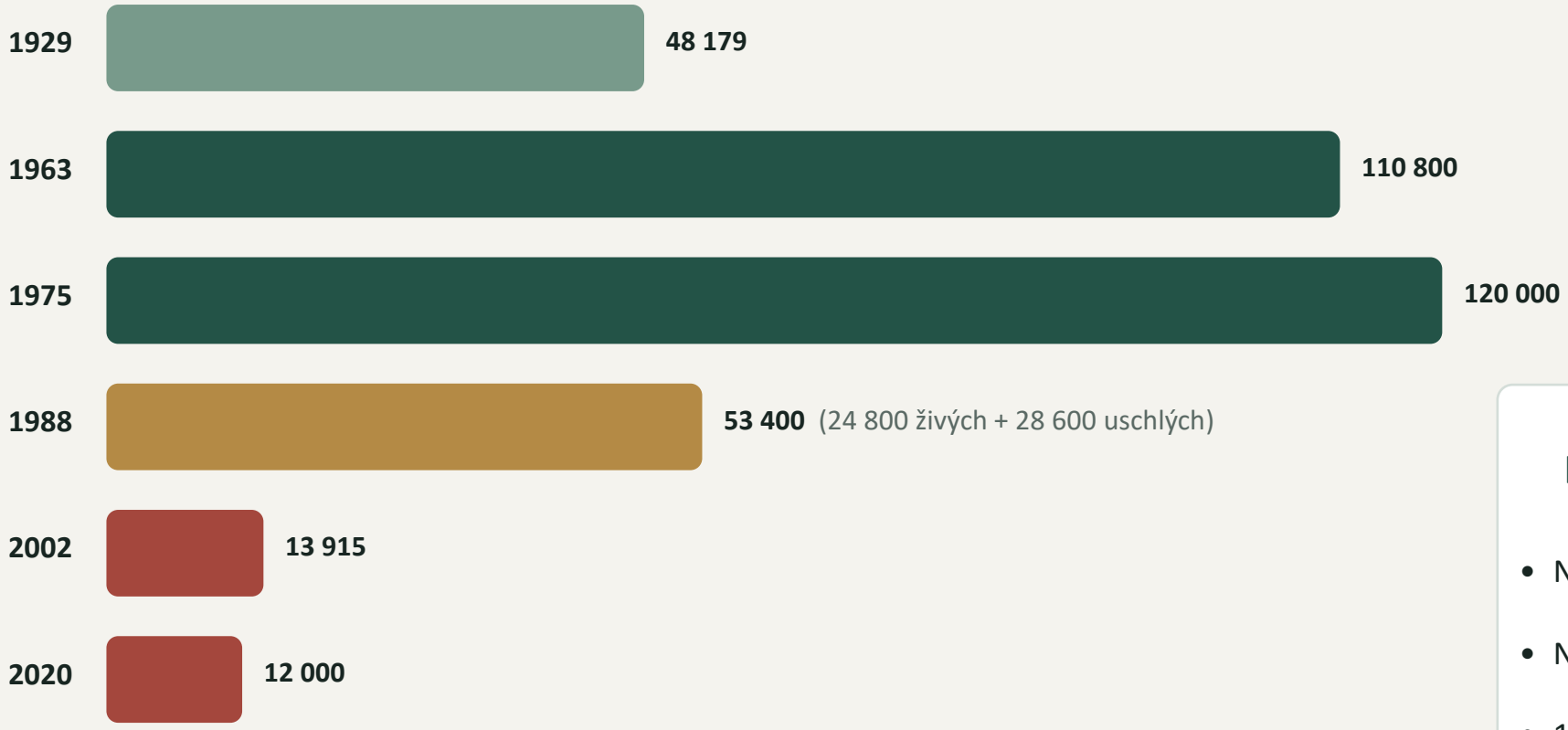

Interpretace

- Nárůst do 60.–70. let. 20. st.
- Následuje výrazný pokles
- 1988: 24 800 živých + 28 600 uschlých
- 2020: odhad z 3 916 samičích tisů

Pozor: graf vizualizuje publikované hodnoty, nikoli metodicky jednotnou časovou řadu.

Vývoj populace, ovlivňující faktory

Vzájemné působení porostní struktury, zvěře a klimatu

do poloviny 20. stol.

omezení pastvy + lov zvěře

řídké mladé porosty, polostín

od 1951 (1930)

ochrana a útlum těžby

postupné zapojování buku

od konce 60. let

nárůst stavů zvěře

okus, ohryz, loupání – extrém, stavba oplocení, uvolňovací zásahy, rozvojové plány (A.M.)

poslední období

aktivní péče, klima: mírné zimy, horká léta

kroužkování BK, proředění, poĺomy, poslední těžba v PR (r. 2018), vyšší klimatický stres

Starší poškození zvěří

Vliv zvěře, limity

Miklós Pál-hegy: permanentní okus, blokování obnovy

Balog-szeg: regenerace obrostu kmenů, odrůstající semenáč tisu

Miklós Pál-hegy

Zvěř proniká dovnitř, nutný lov; semenáčky jsou vzácné a starší přežívají sporadicky. Neúspěch pokusné výsadby.

Balog-szeg

Od roku 2017 účinnější vyloučení zvěře; semenáče ve věku 1 až přibližně 9 let.

Miklós Pál-hegy

SZENTGÁLI-TISZAFÁS

Balog-szeg

Lesní hospodaření mimo rezervaci (Mecsek-hegy)

Mimo rezervaci probíhají rozsáhlé obnovy bučin pro tis ekologicky nevhodným způsobem, zde již tis nepožívá ochrany ze zákona

Rozsáhlé obnovní plochy, intenzita obnov

Tis po náhlém odclonění chřadne a odumírá

Fatální vliv zvěře

Na otevřených plochách byly pozorovány desítky souší a chřadnoucích tisů; semenáčky téměř chyběly. Významný negativní vliv zvěře v prostředí. Tisy vyloučeny z těžby. Pomístně ponechány starší buky a břeky. Pozitivní efekt stínění.

SZENTGÁLI-TISZAFÁS

Mecsek-hegy

Vysoká schopnost regenerace i adaptace na změny prostředí mají své meze

Cílový stav managementu

Silná, věkově rozrůzněná populace v heterogenním porostu (Plán péče 1999)

1	**Velmi nízké stavy zvěře**	Účinné oplocení a regulace spárkaté zvěře.
2	**Mozaikovitá porostní struktura**	Polostín, volný povrch půdy a různorodé věkové fáze.
3	**Malé, cílené zásahy**	Postupovat po porostech, experimentálně a s monitoringem.
4	**Přirozená obnova**	Umělé výsadby ne. Prioritně dosažení vhodného stavu prostředí.

Doporučený přístup: kombinace aktivní a pasivní péče založená na výzkumu lokální dynamiky.

Závěry a doporučení

Szentgáli-tiszafás je mimořádně cenná izolovaná populace tisu.

Historie lokality ukazuje, že početnost tisu výrazně reaguje na změny struktury lesa a tlak býložravců.

Bez přirozené obnovy i velká populace rychle zaniká.

Po odstranění negativních vlivů je regenerace možná.

Rozdíl mezi Balog-szeg a Miklós Pál-hegy názorně ukazuje význam účinné ochrany před zvěří.

<u>Management:</u>

- **Regulace zvěře: zásadním krokem je trvalé snížení stavů zvěře na velmi nízkou úroveň.**
- **Odborný management: aktivní péče (vč. monitoringu) při spolupráci ochrany přírody s lesním hospodářstvím, výzkum lokální dynamiky tisu.**
- **Spolupráci mimo rezervaci: hledání kompromisu pro možnost udržení tisu v porostech.**

„Tisový les, který byl v uplynulých desetiletích ponechán bez péče, je vážným varováním, abychom namísto pasivní ochrany přírody přešli k ochraně aktivní, jejímž nástrojem je těžba založená na principech ochrany přírody, konkrétně její přírodě blízká forma. Správná aplikace plánu péče by umožnila reálné oživení, rozvoj a rozšíření pokladu maďarských lesů, tisu v Bakony.“
Majer (1980)

Ave Taxus!

Děkuji za pozornost

jaroslav.ponikelsky@nppodyji.cz

Zámek Esterházy, Fertőd
Ave Taxus!
Děkuji za pozornost
jaroslav.ponikelsky@nppodyji.cz